

ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

Анастасія ШЕВЧЕНКО (Кіровоград)

В статті здійснена спроба обґрунтування змісту формування професійної готовності у майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи. Досліджено основні компоненти формування готовності до позакласної роботи.

В статье осуществлена попытка обоснования содержания формирования профессиональной готовности у будущих учителей физической культуры к внеклассной работе. Исследованы основные компоненты формирования готовности к внеклассной работе.

Ключові слова: готовність, майбутній вчитель, позакласна робота, фізична культура, компоненти, компетентність

Сучасна освіта в Україні спрямована на формування фізичного, психічного й духовного здоров'я підростаючого покоління. У контексті формування гармонійно розвиненої особистості важливе місце відводиться зміцненню здоров'я учнів, що закладається з дитинства у школі, через яку, за умови обов'язковості загальної освіти, проходять усі діти. Тому їхнє здоров'я значною мірою залежить від ефективності оздоровчої роботи у школі. Доведено, що за період навчання у школі кількість здорових учнів зменшується вчетверо. Особливо велике занепокоєння викликає погіршення стану здоров'я учнів молодших класів. У зв'язку з цим вагоме місце повинні зайняти додаткові форми фізичного виховання школярів саме у позакласній роботі.

Ефективність позакласної роботи насамперед залежить від рівня та якості готовності вчителя до управління даним процесом. На думку В.В. Радула, В.О. Кравцова, М.В. Михайличенко професійна готовність вимагає від учителя бути здатним до творчої організації навчально-виховного процесу, здійснювати дослідження педагогічного процесу з метою розробки і впровадження авторських методик та технологій навчання і виховання, вільно володіти методологією педагогіки, опановувати новими технологіями та інформаційними системами, узагальнювати передовий досвід, критично оцінювати результати власної роботи, творчо працювати у напрямку професійного самовдосконалення [2, с.106; 3].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що проблема підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності – одна з

найважливіших у педагогічній науці, про що свідчать чисельні та різноаспектні дослідження О.А. Абдулліної, О.А. Дубасенка, І.А. Зязюна, Л.В. Кондрашової, В.О. Кравцова, Н.В. Кузьміної, О.Г. Мороза, В.О. Сластьоніна, В.В. Радула, А.І. Щербакова та ін. Професійну підготовку фахівців у галузі фізичної культури досліджували Г.Д. Бабушкін, В.М. Видрін, В.Г. Григоренко, М.В. Кричфалуший, Г.В. Ложкін., В.І. Маслов, В.І. Наумчук, Т.Г. Овчаренко, О.В. Петунін, Б.В. Сермеєв, С.Г. Собко, А.Л. Турчак, А.В. Цьось, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій та ін. Проблему психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя до позакласної діяльності зі школярами вивчали: І.Д. Бех, А.А. Бодальов, О.В. Биковська, В.В. Вербицький, О.М. Іонова, Л.П. Качалова, О.В. Литовченко, Н.В. Перепелиця, Л.Є. Пундик, О.І. Рассказова, О.А. Стасенко та ін.

Професійна готовність є всебічним гармонійним розвитком людини та суб'єктивним станом особистості. Розрізняючи поняття «професійна підготовка» та «професійна підготовленість», слід зазначити, що професійна підготовленість є оптимальним результатом професійної підготовки та навчання особистості. В.М. Мясіщев зазначає, що готовність особистості до діяльності певним чином залежить від самої людини, від рівня її активного відношення до цієї діяльності. Він дотримується того, що на готовність особистості впливає і необхідна мобілізація внутрішніх сил людини. Г.Г. Голубев вважає, що готовність відноситься до трудового та психічного стану. На його думку, професія - це вид діяльності, яка має спеціальну підготовку, а готовність – це психічний стан, який забезпечує більш високу дієздатність для будь-якої професії [7, с.44-45].

Спираючись на погляди і думки видатних вчених та педагогів, формування готовності майбутніх учителів фізичної культури є актуальною проблемою і потребує досконалого аналізу на теоретичному і практичному рівнях. На думку О.А. Стасенка професійна готовність є важливим фактором становлення фахівців фізичної культури і вимагає підвищення педагогічної майстерності, зростання освіченості і рівня підготовленості вчителів [6, с. 22].

Разом з тим, аналіз педагогічної практики показує, що рівень випускників педагогічних вузів недостатньо адекватний сучасним вимогам. Спостерігається відсутність досвіду творчого здійснення педагогом комунікативної, організаторської, здоров'язберігаючої функцій. На сьогоднішній день явно недостатньо використовується великий потенціал виховання школяра у позакласній роботі.

У зв'язку з актуальністю даної проблеми нами була визначена **мета дослідження**, яка полягає у розробці, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов та змісту формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи.

Завдання дослідження передбачають аналіз стану дослідження обраної проблеми у науково-педагогічній літературі; з'ясування змісту та обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи.

Характеризуючи поняття «професійна готовність» вчителя до виховної роботи, В.А. Сластенін приходить до висновку, що для визначення його суті

необхідно знати реальну структуру педагогічної діяльності. Готовність до діяльності, на його думку, слід розглядати як цілісний стан особистості. Структурно професійна готовність учителя до виховної роботи являє собою склад взаємопов'язаних компонентів: мотиваційно-ціннісного (особистісного) та виконавського (процесуального). Всі якості особистості вчителя, що визначають його готовність до виховної роботи з учнями є інтегрованими як сукупність домінуючих мотивів професійної поведінки та діяльності [7, с. 29].

Спираючись на припущення В.А. Сластеніна, до складу основних властивостей і характеристик, що визначають готовність до виховної роботи, входять: спрямованість особистості, політична зрілість, суспільна активність, принциповість, любов до дітей, педагогічний професіоналізм, організаторські якості, перцептивно-гностичні якості, експресивні якості. Зазначається, що готовність до виховної роботи включає в себе процесуальний компонент, який передбачає вміння вчителя визначити і раціонально застосувати способи, які найбільш ефективно призводять вирішення конкретних педагогічних ситуацій [5, с. 6]

Таким чином, аналіз професійно-педагогічної діяльності дозволяє визначити її як організаційно-управлінську діяльність педагога в навчальних закладах. Ця діяльність спрямована на організацію та взаємодію навчаючихся; на передачу культурних цінностей підростаючому поколінню, створених руками та розумом попередніх поколінь; на формування особистісних якостей суб'єктів діяльності; на розвиток виховання та навчання особистості в процесі діяльності.

Як зазначає Т.Т. Ротерс, кваліфікація вчителя фізичної культури складається з органічної єдності різнобічних наукових знань, умінь та практичного досвіду роботи. П.Ф. Лесгафт, визначаючи вимоги до педагога фізичного виховання, писав, що керівник повинен бути добре освіченою людиною, як кожен, який має відношення до викладання; повинен добре розуміти свій предмет, а головне - повинен бути цілком дисциплінованою і стриманою людиною, володіти всіма своїми діями. Все це не легко і вимагає дуже наполегливої і послідовної праці над собою. У своїй діяльності вчитель фізичної культури повинен спиратись не тільки на знання, а й на певні професійно-педагогічні вміння та навички, коло яких є досить широким. До них можна віднести рухові і власне-педагогічні навички та вміння. До перших відносяться володіння технікою фізичних вправ (як мінімум, шкільної програми) уміння виготовити найпростіший спортивний інвентар і обладнання. До власне-педагогічних навичок, як найбільш важливих - уміння навчати школярів руховим діям, планувати фізичне виховання, організовувати фізкультурну [4, с. 12-13].

Однією з характерних особливостей діяльності вчителя фізичної культури у позакласній роботі є широкий розмах масової роботи. Учитель фізичної культури формує і виховує великий фізкультурний актив, організовує турпоходи, спортивні свята, паради, загальношкільні змагання, спортивні вечори. Ось чому, підкреслюючи важливість усіх факторів, що сприяють успішній педагогічній діяльності, не можна не виділити особливу роль професійної кваліфікації вчителя фізичної культури.

Н.А. Лупандіна розробила вимоги до кваліфікованої підготовки вчителя фізичної культури. Вони складаються з 5-ти розділів: науково-теоретичної підготовки; методичної підготовки; організаторської підготовки; підготовки з матеріально-технічного забезпечення занять; підготовки зі страховки і виконання правил безпеки в процесі занять фізичними вправами. У кожному розділі визначений перелік необхідних знань, умінь та навичок, які мають першорядне значення для формування професійної готовності вчителя фізичної культури [4, с. 14].

Визначено, що процес становлення студента як фахівця складається із декількох етапів: усвідомлення соціальної значущості праці педагога, сприйняття вимог педагогічної професії, свідоме пред'явлення цих вимог до себе, самовиховання необхідних властивостей і якостей, які моделюють особистість вчителя, реалізація настанов на творче оволодіння обраною професією. Ці етапи професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури складають основу професійно-педагогічного виховання у ВНЗ. Забезпечення професійної готовності вчителя фізичної культури та її регуляція неможливе без розуміння змісту професійної діяльності. Через це однією з актуальних проблем підготовки майбутніх учителів фізичної культури є вдосконалення їхньої професійної компетентності та однієї з її складових – методичної підготовки, що слугує підґрунтям до майбутньої діяльності [6, с. 84; с.107].

У даному контексті нами було визначено, що важливою умовою забезпечення готовності молодого покоління до повноцінної життєдіяльності в сучасному європейському просторі є формування у них професійної компетентності.

Компетентність – це ситуативна категорія, яка виражається в готовності до здійснення якої-небудь діяльності в конкретних професійних ситуаціях, більшість дослідників пов'язують проблему компетентності з професійним становленням особистості [1, с. 10].

Розглядають її як оцінну категорію, що характеризує людину як суб'єкта професійної діяльності, її здатність виконувати завдання, що належать до її компетенції.

З метою підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до позакласної роботи ми виділи наступні компоненти їх професійної компетентності: 1) мотиваційно-ціннісний – який включає мотиви, мету, ціннісні установки студента, що передбачало його ставлення до майбутньої професійної діяльності як до цінності та потреби у формуванні й самовихованні своєї професійної компетентності; 2) когнітивний - характеризує сукупність знань про культуру, сутність і способи самовиховання компетентності; здатність до систематизації й узагальнення знань; 3) діяльний - передбачає наявність умінь вступати в інтеркультурну комунікацію з носіями іншомовної культури, передавати інструментарій самопізнання й саморозвитку іншому, рефлексувати власну діяльність і поведінку; 4) емоційний – обумовлює позитивне оцінювання педагогічних явищ із опорою на соціальні та особистісні значимі цінності, здатність сприймати внутрішній світ іншого й ототожнювати себе з ним.

Так, в процесі дослідження мотиваційно-ціннісний компонент являв собою систему мотиваційно-ціннісних утворень: мотивів, цінностей, інтересів, потреб, професійних якостей, що регулюють повсякденне життя й діяльність особистості у сучасному суспільстві. Когнітивний компонент передбачав сформованість системи знань, що виступають орієнтовною основою діяльності. Діяльнісний компонент відображав сформованість професійних умінь і навичок щодо дотримання соціальних норм і правил поведінки, наявність досвіду позитивної взаємодії з учнями у позакласній роботі.

Перераховані компоненти стали тією базою, на якій ми будували подальший розвиток у майбутніх вчителів професійної компетентності. Когнітивний компонент став ведучим у структурі формування готовності студента до позакласної роботи, тому що на його основі базуються й розвиваються наступні компоненти структури.

Однак слід зазначити, що більшість науковців вважають мотиваційний компонент головним і необхідним у процесі формування готовності до позакласної роботи в школі. Ми підтримуємо таку думку, адже без зацікавленості, бажання та інтересу до певного виду діяльності є неможливим досягти успіху та поставленої мети.

Формування професійної готовності вчителя фізичної культури, її компетентності та освіченості можливе за умови передачі їм соціального досвіду. Під час вирішення педагогічних завдань слід пам'ятати про поєднання теоретичних і практичних знань, що є запорукою успішного вирішення завдань формування педагогічної майстерності [6, с. 22-23].

Отже, аналіз науково – літературних джерел та узагальнення практичного досвіду роботи педагогів-випускників свідчать про те, що на сьогодні стан готовності вчителів є неоптимальним і недостатньо розробленим. Структура та зміст формування готовності майбутніх учителів фізичної культури потребують чітких уточнень, і в цьому є необхідність. Майже поза увагою залишається проблема готовності майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи у початковій школі, що потребує подальшого вивчення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Данилова Д.Ю. Формирование поликультурной компетентности студентов / Л.Ю. Данилова // Учитель. – 2007. – № 3. – С. 12-15.
2. Радул В.В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя: Навчальний посібник/ Радул В.В., Кравцов В.О., Михайличенко М.В. – Кіровоград, РВВ КДПУ, 2006. – 216 с.
3. Радул В.В. Методологічні основи професійного становлення особистості вчителя: Навчальний посібник/ В.В. Радул, В.О. Кравцов. – Кіровоград: ФО-П Александрова М.В., 2011. – 264 с.
4. Ротерс Т.Т. Музыкально-ритмическое воспитание в профессиональной подготовке учителя физической культуры: дис... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Ротерс Татьяна Тихоновна. – Москва, 1984. – 146 с.
5. Сластёнин В.А. Реформа школы и готовность учителя к профессионально-педагогической деятельности: вопросы методологии и теории / В.А. Сластёнин, М.Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. – 1985. – № 6. – С. 43–46.

6. Стасенко О.А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями основної школи: дис... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Стасенко Олексій Анатолійович. – Кіровоград, 2010. – 275 с.

7. Сущенко Л.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : Монографія / Л.П. Сущенко. – Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2003. – 442 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шевченко Анастасія Олександрівна – аспірантка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури.